

Fataal huiselijk geweld

Doding van eigen kind, partner of ouder

F. Koenraadt en M. Liem*

Ernstig en zelfs fataal huiselijk geweld houden de gemoederen bezig. Hoewel de afgelopen jaren het aantal zaken van moord en doodslag is afgenomen, blijkt dat thans in Nederland ongeveer 30% van de zaken van moord en doodslag om die in gezinsverband gaan. Voor de afgelopen twee decennia komt dit neer op ongeveer zestig slachtoffers per jaar. Zeker in vergelijking met andere zaken van moord en doodslag onderscheiden die waar het gaat om fataal huiselijk geweld zich vooral door de bijzondere en intense band tussen dader en slachtoffer, zoals een bloedband, een liefdesrelatie, een opvoedingsrelatie of een verzorgingstaak. De fysieke dan wel psychische nabijheid is cruciaal.

Om de incidentie en aard van dit type fataal huiselijk geweld in kaart te brengen wordt in deze bijdrage van twee databronnen gebruikgemaakt: de Moord en Doodslag Monitor 1992-2009 (die vooral gebruikt is voor de epidemiologische informatie) en de Databank Doding in Gezinsverband, bestaande uit informatie van gedragskundige rapportages pro justitia (vooral gebruikt om karakteristieken of patronen weer te geven). De informatie uit de Moord en Doodslag Monitor is per casus summier, kwantitatief en op homogene wijze geordend, de informatie uit de Databank Doding in Gezinsverband is per casus uitgebreid, kwalitatief en op heterogene wijze vergaard.

* Dr. Frans Koenraadt is als hoogleraar Forensische Psychiatrie en Psychologie verbonden aan de Universiteit Utrecht; hij is tevens wetenschappelijk adviseur bij het Pieter Baan Centrum (NIFP) te Utrecht en bij de Forensisch Psychiatrische Kliniek te Assen. Dr. Marieke Liem is als universitair docent Criminologie verbonden aan de Universiteit Leiden.

De afgelopen jaren heeft een uitvoerig onderzoeksproject¹ gericht op zaken van doding in gezinsverband, zoals kinderdoding, ouderdoding en partnerdoding, geleid tot diverse publicaties. In deze bijdrage komen de belangrijkste bevindingen daarvan aan de orde.

Terminologie

Voorafgaand aan een meer inhoudelijke bespreking van het onderwerp wordt allereerst de gebruikte terminologie van de meest voorkomende vormen van fataal huiselijk geweld uiteengezet. Met *infanticide* wordt de doding van het kind bedoeld in het eerste jaar na de geboorte. *Neonaticide* is de aanduiding van de doding² van een kind door de eigen moeder binnen 24 uur na de geboorte. Hier gaat het om een delict dat, onderscheiden naar kindermoord en kinderdoodslag, in het Wetboek van Strafrecht afzonderlijk staat omschreven als een delict met een strafverminderende omstandigheid. Er is dan sprake van een zogenoemd geprivilegieerd delict. Sinds de verlichting wordt in West-Europese landen door de wetgever immers rekening gehouden met de lichamelijke en psychische belasting van de zwangerschap en de bevalling die de moeder dan net achter de rug heeft (Koenraadt, 2003). *Filicide* is een verzamelnaam voor doding van het kind door de vader of moeder. Het ombrengen van de eigen partner komt in de literatuur ook voor onder de namen *uxoricide* of *mariticide*. Met *parricide* als verzamelnaam wordt de doding van de eigen ouder door het kind aangeduid: vaderdoding (*patricide*) en/of moederdoding (*matricide*). Dat kan de biologische ouder betreffen, maar ook de stief-, pleeg- of adoptiefouder. Meervoudige doding binnen een gezin wordt wel *familicide* genoemd, het doden van meerdere leden uit eenzelfde gezin.

- 1 In een samenwerkingsverband tussen de sectie Forensische Psychiatrie en Psychologie van het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht en het Pieter Baan Centrum, de Psychiatrische Observatiekliniek, eveneens te Utrecht (deel uitmakend van het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie, NIFP).
- 2 De term doding wordt gebruikt als verzamelterm om juridisch onderscheiden begrippen als moord, doodslag, dood door schuld en mishandeling de dood ten gevolge hebbend mee aan te geven.

Epidemiologie

Doddingen in gezinsverband beslaan een derde van alle levensdelicten die plaatsvinden in Nederland (Nieuwbeerta en Leistra, 2007; Van Os, Ganpat e.a., 2010).³ In de periode 1992-2009 vielen jaarlijks ongeveer zeventig slachtoffers door doding in gezinsverband. Dit aantal is over de tijd constant gebleven.

Het grootste deel van deze dodingen betreft (ex-)partnerdodingen. Ook zaken waarbij rivalen in de liefde werden vermoord, zijn hierbij ingedeeld. Tezamen vormen de slachtoffers van partnerdodingen en dodingen van rivalen bijna een vijfde van alle levensdelicten in Nederland, wat neerkomt op ongeveer veertig slachtoffers van partnerdoding per jaar. Het merendeel van de daders is man, het merendeel van de slachtoffers vrouw.

Met ongeveer tien slachtoffers per jaar zijn kinderdodingen de tweede meest voorkomende categorie van dodingen in gezinsverband. Ongeveer de helft van de daders en van de slachtoffers van kinderdoding is man.

Slachtoffers van ouderdodingen nemen 2% van het totaal aantal dodingen in; dit komt gemiddeld vijf keer per jaar voor. Matricide komt hierbij ongeveer evenveel voor als patricide; de daders zijn overwegend zonen.

Bij de resterende dodingen in gezinsverband zijn anderen dan partners, ouders of kinderen om het leven gebracht. Het betreft hier dodingen van bijvoorbeeld broers, zussen, ooms en tantes. Ook gevallen van eerwraak en bloedwraak rekenen we hieronder. Tezamen beslaat de categorie 'overige dodingen in de familie' ongeveer 8% van alle levensdelicten, wat neerkomt op elf slachtoffers per jaar. Bij dodingen in gezinsverband zijn relatief vaak slechts één dader en één slachtoffer betrokken.⁴ Gezien de aard van het delict is het niet verbazingwekkend dat het merendeel wordt gepleegd in een woning. Ongeveer een derde van de dodingen in gezinsverband wordt gepleegd met een vuurwapen; de meeste dodingen worden

3 Deze aantallen zijn gebaseerd op de Moord en Doodslag Monitor, een databestand met informatie over alle levensdelicten gepleegd in de periode 1992-2009 in Nederland. Zie voor meer informatie over dit bestand en de totstandkoming hiervan: Leistra en Nieuwbeerta, 2003; Liem, Ganpat e.a., 2010; Nieuwbeerta en Leistra, 2007.

4 Bij partnerdodingen in 88% van de gevallen, bij kinderdodingen in 67% en bij ouderdodingen in 83% van de gevallen.

begaan door wurging of met gebruikmaking van een steekwapen (Van Os, Ganpat e.a., 2010).

Partnerdoding

Uit de epidemiologische gegevens blijkt dat in Nederland partnerdoding de meest voorkomende vorm van doding in gezinsverband is. Twee theoretische benaderingen spelen hier een rol: volgens de patriarchale theorie worden vrouwen gedomineerd door mannen – zij worden beschouwd als bezit (Levinson, 1989). Vanuit deze optiek wordt geweld ten opzichte van vrouwen toegepast als een vorm van controle over dit bezit. Een andere optiek plaatst de zelfverdediging, het noodweer door de vrouw op de voorgrond, waarbij zij geweld gebruikt om zichzelf (en de kinderen) te beschermen tegenover het geweld van de mannelijke partner (Messner, 2000; Serran en Firestone, 2004). In zowel epidemiologisch onderzoek als ons casusonderzoek vonden we dat de meerderheid van de verdachten van partnerdoding mannen zijn.

Verdachten met een niet-Nederlandse etnische achtergrond vormen een relatieve oververtegenwoordiging onder diegenen die hun partner hebben gedood of een poging daartoe deden. In ons onderzoek naar partnerdoding hebben we daarom specifieke aandacht besteed aan deze groep en deze vergeleken met een aanzienlijke groep Nederlandse verdachten (Liem, Geene e.a., 2007). De bevindingen laten zien dat beide groepen mannen een lage tot zeer lage sociaal-economische status hebben.

Er zijn diverse redenen aan te wijzen voor de relatieve oververtegenwoordiging van verdachten van een etnische minderheid onder diegenen die hun partner (fataal) geweld aandoen. In de eerste plaats blijkt uit ons onderzoek dat deze verdachten verhoudingsgewijs minder vaak eerder hulp gezocht hebben bij de geestelijke gezondheidszorg, hoewel hun psychische problematiek vergelijkbaar of – in enkele gevallen – groter was dan bij de Nederlandse verdachten. Een tweede mogelijke verklaring ligt in de invloed van de collectivistische aard van de naaste omgeving. Hierbij spelen traditionele opvattingen over huwelijk en rolverdeling tussen man en vrouw een grote rol. Deze invloed is vooral zichtbaar onder de Surinaams-Hindoestaanse verdachten.

Een derde factor is een gevoel van krenking of angst tot verlating. Hoewel dit zowel bij Nederlandse verdachten voorkomt als bij verdachten van een etnische minderheid, wordt bij de laatstgenoemde groep de krenking van trots of de mannelijkheid van de verdachte frequenter als motief genoemd. Waar Nederlandse verdachten vooral diegenen doodden met wie ze ten tijde van het ten laste gelegde een relatie hadden, doodden verdachten van etnische minderheden ook diegenen met wie de relatie al voorbij was. De rol van krenking en trots lijkt hier een lang voortdurende rol in te spelen (Liem, Geene e.a. 2007).

Voorts kan worden gewezen naar de invloed van acculturatieproblematiek om de relatieve oververtegenwoordiging te kunnen verklaren. Acculturatieproblematiek varieert van werkloosheid door taal- en opleidingsverschillen, veranderde verhoudingen in de man-vrouwrelatie na emancipatie tot algemene spanningen gerelateerd aan het drastisch veranderen van de (culturele) omgeving.

Kinderdoding

Na partnerdoding is kinderdoding de meest voorkomende vorm van doding in gezinsverband.⁵ Het doden van een kind door zijn/haar ouders is een fenomeen dat welhaast instinctief angst aanjaagt en vaak leidt tot onbegrip. In voorgaande eeuwen werd filicide gebruikt als middel om de grootte van het gezin te controleren, om zwakke, abnormale en buitenechtelijke kinderen uit te roeien en om het aantal vrouwen beperkt te houden. Het doden van ongewenste meisjes is nog steeds aan de orde van de dag in niet-geïndustrialiseerde landen. Tegelijkertijd is filicide in de rijkere delen in de wereld een belangrijke gewelddadige doodsoorzaak van beide seksen (Brants en Koenraadt, 1998; Koenraadt en Liem, 2007; Stanton, Simpson e.a., 2000).

5 Bij kinderdoding kan onderscheid worden gemaakt tussen de doding van het kind door de vader en/of moeder en de doding van het kind door een buitenstaander. In deze laatste categorie gaat het vrijwel steeds om een doding van het kind uit seksuele motieven, waardoor het nogal eens wordt aangemerkt als een seksuele doding. Wanneer daarentegen een kind door de eigen ouder wordt omgebracht, spelen daarin slechts zelden seksuele motieven een rol.

Een analyse van de verschillen tussen filicide gepleegd door vaders en filicide gepleegd door moeders leert dat vrouwelijke daders jonger zijn dan mannelijke daders. Over het geheel gezien doodden de vrouwelijke daders vaker slachtoffers jonger dan een jaar, waar mannelijke daders oudere slachtoffers maakten. Van alle stiefouders in het onderzoek was het merendeel mannelijk. Met betrekking tot de slachtoffers bestond het grootste gedeelte uit jongens van alle leeftijdscategorieën. Redenen voor het relatief hoge aandeel van mannelijke slachtoffers kan worden gezocht in de verschillen in gedrag en disciplinemaatregelen tussen jongens en meisjes: een van de veronderstellingen is dat jongens harder worden gestraft voor hun gedrag, uitmondend in een hogere kans op een fatale afloop (Marks, 1996).

Er is een aantal motieven te onderscheiden voor het begaan van een filicide: pathologische filicide, filicide als gevolg van mishandeling en filicide uit wraak ten opzichte van de (ex-)partner (Bourget en Bradford, 1990). Pathologische filicide verwijst naar de sterke invloed van de psychopathologische achtergrond van de dader. Altruïstische motieven, al dan niet ingegeven door een depressieve en/of psychotische stoornis, spelen hier een grote rol: de ouder heeft de overtuiging dat het beter is voor het kind als het niet meer leeft. Dergelijke altruïstische motieven gaan niet zelden gepaard met een (poging tot) zelfdoding. In ons onderzoek waren pathologische motieven – met name onder vrouwelijke verdachten – het meest frequent vertegenwoordigd.

Onder filicide als gevolg van mishandeling wordt verstaan dat de doding een onbedoeld gevolg was van gewelddadige handelingen door de ouder(s) – het kind bezwijkt aan verwondingen of verwaarlozing. De meeste filicides in deze categorie werden gepleegd door mannen.

De categorie van filicide uit wraak op de (ex-)partner bevat filicides waarin de woede van de dader zich richt op de partner: de kinderen worden gedood in een weloverwogen poging om de partner te laten lijden (Holden e.a., 1996; Wilson, Daly e.a., 1995). Dit wordt ook wel het *Medea-complex* genoemd, verwijzend naar de mythe waarin Medea haar man wil laten lijden door hun kinderen te vermoorden. Ook dit motief werd vaker geconstateerd onder mannelijke verdachten (Liem en Koenraadt, 2008a).

Ouderdoding

Daders van vaderdoding zijn over het algemeen jonger dan daders van moederdoding. De beslotenheid van het gezin werkt als een beschermend omhulsel waarachter misbruik en mishandeling vaak nagenoeg ongestoord konden voortduren. Onderzoek naar de feitelijke toedracht van gebeurtenissen wordt hierdoor ernstig bemoeilijkt. Ouderdodingen zijn de derde meest voorkomende categorie van dodingen in gezinsverband.

Jeugdige daders van ouderdoding kampen minder met ernstige problemen dan volwassen daders. De jeugdige daders van dit delict zijn voornamelijk first offenders, die zich aan de ouderlijke tirannie ontworstelen. In de turbulente periode van de adolescentie staat de binding aan de ouders op gespannen voet met dat losmakingsproces. De ouderdoding gepleegd door jeugdigen wordt veelal gekenmerkt als een reactieve doding: een reactie op de langdurige terging, kwelling of mishandeling, al dan niet gepaard gaande met langdurig seksueel misbruik door de ouder(s). Dit ouderlijk gezag vertoont daarmee duidelijke trekken van een permanente provocatie. In vergelijking met de volwassen dader van ouderdoding blijkt de gedragskundige prognose voor de adolescente dader gunstiger. De slachtoffers van patricide uit de door ons bestudeerde casuïstiek traden opmerkelijk vaak dominant, tiranniek en agressief op, niet alleen jegens de kinderen, maar ook jegens de partner, die vaak relatief zwak, hulpeloos, passief en afhankelijk bleek. Hoewel moederdoding vaak wordt opgevat als de schizofrene doding, kan deze opvatting toch nog onvoldoende door de research(literatuur) worden gestaafd. Wel blijkt de dader van moederdoding ernstiger psychisch gestoord te zijn dan de dader van vaderdoding. Onder de daders van moederdoding komen ernstiger vormen van psychopathologie voor dan onder daders van vaderdoding (Koenraadt, 1996). Ouderdoding door adoptiekinderen wordt veelal gekenmerkt door existentiële dilemma's over afstamming en herkomst. Deze dilemma's verklaren tevens waarom een meer dan evenredig aandeel van geadopteerde kinderen betrokken raakt in moordzaken, in het bijzonder (dubbele) ouderdoding (Daly en Wilson, 1988; Koenraadt, 1996).

Treffend is de voortdurende ambivalentie van de daders jegens hun ouders. Ook al neemt de mishandeling van het kind door de ouders nog zulke drastische vormen aan, het taboe op de ouderdoding doet

zich toch vaak – zowel voor, tijdens als na het begaan van het delict – intens gevoelen.

De meest voorkomende psychopathologische verschijnselen zijn: psychose, schizofrenie, persoonlijkheidsstoornis, posttraumatische stress en verstandelijke tekorten. De meest genoemde motieven, die in meer of mindere mate tot een doding van de eigen ouder leiden, zijn het bestaan van: incest, eer, een reactieve daad, financieel gewin, een verzoek van het slachtoffer, een driehoeksverhouding (Koenraadt, 1996).

Meervoudige doding in het gezin

Meervoudige doding in het gezin wordt ook wel familicide genoemd: het doden van meerdere gezinsleden.⁶ Strikt genomen zijn er meerdere typen van familicide: zo spreken we van familicide wanneer men zowel broers/zussen als één of beide ouders doodt. Deze vorm van familicide komt beduidend minder vaak voor dan de vorm waarin zowel kind(eren) als partner worden gedood. Gevallen waarin kinderen familicide plegen, worden veelal gekenmerkt door een primaire woede vanuit de dader in de richting van een of twee gezinsleden. Toch worden soms niet alleen de ‘schuldigen’, maar ook de ‘onschuldigen’ gedood. Dit is sterk bepaald door de patriarchale structuur in dergelijke gezinnen, waar andere gezinsleden, zoals de broers en zussen, worden beschouwd als bondgenoten van de dominante, vijandige vader. Zij zijn in de ogen van de dader allen – actief of passief – verantwoordelijk voor de dominantie en onderdrukking. Het doel van de dader is in dergelijke zaken niet zozeer altruïstisch in de zin dat hij andere gezinsleden wil redden van de tirannie van vader, maar veelal egoïstisch: zijn doel is om zijn identiteit te herwinnen. Adolescente daders zouden eveneens tot dit type familicide overgaan vanuit een behoefte aan expansie, die hun door hun ouder(s) niet geboden zou worden (Koenraadt, 1996).

Het meest voorkomende type familicide betreft echter het doden van de partner en kind(eren). De bevindingen van ons onderzoek

6 Het uitroeien van gezinnen als gevolg van hun nationale, etnische, raciale of religieuze achtergrond valt niet onder de noemer van familicide, maar onder die van genocide (Malmquist, 1996).

naar dit type familicide komen overeen met bevindingen in andere westerse landen: de daders zijn voornamelijk getrouwde mannen tussen de 30 en 40 jaar, die op basis van hun motieven in twee belangrijke typen zijn in te delen. Frazier (1975) heeft deze omschreven als enerzijds het *murder by proxy*-type en anderzijds het *suicide by proxy*-type. Beide typen worden gekarakteriseerd door een angst voor controleverlies. Het eerstgenoemde type verwijst naar zaken waarin de dader de kinderen identificeert met de partner: het primaire slachtoffer in deze zaken is de partner. De kinderen worden als verlengstuk van de partner gezien en daarom eveneens gedood uit jaloezie, wrok of woede. In dergelijke gevallen is de dader gedreven door een angst voor verlies van controle op de partner, bijvoorbeeld bij een (dreiging van) echtscheiding. Het andere type is van toepassing op de man die zich wanhopig voelt over het lot van zijn partner en kinderen en hen doodt uit altruïstische motieven. Angst voor verlies van controle op werk, inkomen en gezin vormt hier de grootste drijfveer om over te gaan tot het delict. Niet zelden maakt de dader hierop volgend een einde aan zijn eigen leven.

Doding in het gezin gevolgd door zelfdoding

Doding in het gezin gevolgd door zelfdoding is een apart fenomeen waar twee typen fataal geweld – doding en zelfdoding – samengaan. Jaarlijks vinden er ongeveer acht dodingen in gezinsverband plaats die gevolgd worden door de zelfdoding van de dader. De fluctuatie in aantallen per jaar kan niet worden toegeschreven aan één specifiek type doding. De karakteristieken van doding-zelfdoding in Nederland komen overeen met die in andere landen: vrouwen en kinderen zijn de meest voorkomende slachtoffers, mannen de meest voorkomende daders (Liem, 2010a). Hoewel het merendeel van deze doding-zelfdodingen wordt gepleegd met een vuurwapen, is de relatieve frequentie van gevallen waarbij vuurwapens gebruikt worden beperkter dan in landen waar een soepelere wapenwetgeving geldt en waar vuurwapenbezit breder verspreid is, zoals in de Verenigde Staten en Zwitserland (Liem, Barber e.a., 2010).

De globale karakteristieken van doding in het gezin gevolgd door zelfdoding komen overeen met dodingen in het gezin die niet eindigen in de zelfdoding van de dader. Partnerdoding is ook hier het meest voorkomende type, de meeste doding-zelfdodingen vinden

binnenshuis plaats en het merendeel wordt gepleegd door mannen; vrouwen en kinderen zijn de voornaamste slachtoffers (Liem, Postulart e.a., 2007).

In eerdere epidemiologische studies zijn vooral twee groepen van partnerdoding-zelfdoding beschreven. De eerste groep richt zich op het pathologische type van het 'bezitten' van de ander; de tweede richt zich op thema's als ouderdom en ziekte, waaruit een zogenoemd 'zelfdodingspact' kan ontstaan. Cohen (1961) definieerde een zelfdodingspact als een wederzijdse afspraak tussen twee personen die besluiten om samen te sterven. West (1965) was een van de eersten die erop wees dat het moeilijk is uit te wijzen of er sprake is van een zelfdodingspact of van een moord gevolgd door een zelfdoding. Andere, meer recente studies ondersteunen dit, erop wijzend dat bij een zelfdodingspact één persoon de ander aanspoort mee over te gaan tot zelfdoding. Er is dus geen sprake van twee vrijwillige besluiten (Rosenbaum, 1983, 1990). Bij partnerdoding-zelfdodingen waarbij geen sprake was van een zelfdodingspact, wijst de literatuur op een hoge prevalentie van voorafgaand huiselijk geweld (Starzomski en Nussbaum, 2000). De angst voor het verliezen van de controle over het slachtoffer is een frequent terugkerend thema bij deze zaken. Sommigen beschouwen de dader van partnerdoding-zelfdoding in eerste instantie als suïcidaal en zien zijn zelfdoding als gepland, terwijl anderen geloven dat de zelfdoding voortkomt uit berouw over de daarvoor gepleegde moord (Stack, 1997).

Zoals eerder genoemd omvat kinderdoding gevolgd door een (poging tot) zelfdoding een apart type kinderdoding. Hoewel kinderdoding historisch gezien bekendstaat als een delict dat voornamelijk gepleegd wordt door vrouwen, geven recente studies aan dat het net zo waarschijnlijk is, of in sommige gevallen zelfs waarschijnlijker, dat vaders betrokken raken bij de kinderdoding-zelfdoding (Byard, Knight e.a., 1999; Liem, Barber e.a., 2010). Hierbij moet worden vermeld dat dit laatste een neveneffect kan zijn van het feit dat meer mannen overlijden aan zelfdoding dan vrouwen (Shackelford, Weekes-Shackelford e.a., 2005). Rekening houdend met de leeftijd zien we dat zij die hun kinderen doden en overgaan tot zelfdoding, ouder zijn dan zij die niet overgaan tot zelfdoding. Ditzelfde geldt voor de slachtoffers. Ons onderzoek op de motieven van kinderdoding-zelfdoding wijst op de zelfvernietiging van de ouder, waarbij de kinderen gedood worden als een 'extended suicide': de kinderen zijn een 'verlengstuk' van henzelf, ze nemen

hen mee in hun eigen dood. Over de motieven van de moorden wordt gedacht dat deze pseudoaltruïstisch zijn: ouders nemen het besluit dat er niemand anders is die voor de kinderen kan zorgen als zij besluiten tot zelfdoding (Messing en Heeren, 2004). Andere onderzoekers wijzen erop dat een kind slachtoffer kan worden van een kinderdoding-zelfdoding als de oorspronkelijke agressie van de dader gericht is op zijn partner – en de kinderen worden gedood in een weloverwogen poging de partner te laten lijden. De zelfdoding die op deze ‘Medea-doding’ volgt, heeft niet zelden een expressief karakter: de dader gebruikt niet alleen de kinderdoding, maar ook de zelfdoding als middel om de ander te laten lijden.

De karakteristieken van gezinsdoding gevolgd door zelfdoding komen grotendeels overeen met gezinsdoding zonder zelfdoding van de dader, zoals hiervoor beschreven. Gedetailleerd onderzoek naar zaken van gezinsdoding-zelfdoding laat echter zien dat een dergelijke dichotomie niet steeds is vol te houden (Liem en Koenraadt, 2008b; Liem, 2010b). In dergelijke gevallen is de gezinsdoding-zelfdoding niet primair een zelfdoding (‘suicide by proxy’) ofwel primair een doding (‘murder by proxy’), maar een aparte categorie waarin de dader de gezinsdoding-zelfdoding ziet als enige oplossing, zonder hierbij eerdere zelfdodingsgedachten of dodingsgedachten te hebben. Niet zelden zijn deze dodingen pseudoaltruïstisch van aard: de dader is van mening dat het beter is voor de slachtoffers om herenigd te zijn in de dood, in plaats van te leven in een voor de dader uitzichtloze situatie.

Tot slot

De hoofdpersoon in het gedicht ‘Het huwelijk’ van Willem Elsschot komt niet tot doodslaan van zijn partner, want ‘tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren’. In vorenstaande zaken was de drempel om tot een moord of doodslag in het gezin over te gaan verlaagd en kwam de dader er wel toe, met alle tragische gevolgen van dien. De langdurige, intense en bijzondere band tussen gezinsleden kan weldadig en koesterend zijn, maar kan ook gaan knellen en verstikken en zo pijnlijk en ondraaglijk zijn, dat de relatie met een gewelddadige dood wordt beëindigd.

Hoewel in onze research wel patronen zichtbaar worden, zijn vooral de heterogeniteit en de complexiteit van de motieven treffend, alle

onderliggende karakteristieken ten spijt. Duidelijk wordt wel dat het aantal van dergelijke fatale zaken met (gerichte) adequate preventieve maatregelen ter bestrijding van huiselijk geweld kan worden teruggedrongen, maar niet volledig kan worden opgelost. Zowel in het strafrecht als in de forensische psychiatrie en psychologie is maatwerk per zaak vereist. Kennis van en zicht op soortgelijke gevallen, zo leert ook de jurisprudentie, kunnen daarbij de nuance en het begrip van het fataal huiselijk geweld vergroten. Dat is des te meer van belang in een tijdsgewricht waarin het maatschappelijk en strafrechtelijk klimaat aan het veranderen is en waarbij het daderstrafrecht allengs opschuift in de richting van een daadstrafrecht.

Literatuur

Bourget, D., J.M. Bradford

Homicidal parents

Canadian Journal of Psychiatry, jrg. 35, 1990, p. 233-238

Brants, Chr., F. Koenraadt

Criminaliteit en media-hype.

Een terugblik op de publieke beeldvorming rond kindermoord

Delikt & Delinkwent, jrg. 28, nr. 6, 1998, p. 542-564

Byard, R., D. Knight e.a.

Murder-suicides involving children: A 29-year study

American Journal of Forensic Medicine & Pathology, jrg. 20, 1999, p. 232-327

Cohen, J.

A study of suicide pacts

Medico-Legal Journal, jrg. 29, 1961, p. 144-151

Daly, M., M. Wilson

Homicide

New York, Aldine de Gruyter, 1988

Daly, M., M. Wilson e.a.

Sibicide and seniority

Homicide Studies, jrg. 5, 2001, p. 30-45

Dutton, D.G., G. Kerry

Modus operandi and personality disorder in incarcerated spousal killers

International Journal of Law and Psychiatry, jrg. 22, 1999, p. 287-299

Felson, R.B., S.F. Messner

The control motive in intimate partner violence

Social Psychology Quarterly, jrg. 63, nr. 1, 2000, p. 86-94

Frazier, S. H.

Violence and social impact

In: J. C. Schooler & C. M. Gaitz (Eds.), *Research and the psychiatric patient*, New York, Brunner and Mazel, 1975

Holden, C.E., A.S. Burland e.a.

Insanity and filicide: Women who murder their children
New Directions for Mental Health Services, jrg. 69, 1996, p. 25-34

Koenraadt, F.

Ouderdoding als ultiem delict
Deventer, Gouda Quint, 1996 (diss. Utrecht)

Koenraadt, F.

Doding van een pasgeborene – een verborgen delict
In: M.S. Groenhuijsen en T.I. Oei (red.), *Actuele ontwikkelingen in de forensische psychiatrie*, Deventer, Kluwer, 2003, p. 201-226

Koenraadt, F.

De wrede wrok van de wraak. Een drijfveer in de forensische psychologie
In: J.M. Harte, M.F.M. Verhagen e.a. (red.), *Liber amicorum prof. dr. Dick Raes*, Nijmegen, Wolf, 2009, p. 117-131

Koenraadt, F., M. Liem (red.)

Het kind als slachtoffer. Patronen en preventie van (fataal) geweld in gezinsverband
Amsterdam, Dutch University Press, 2007

Kressel, G.M.

Soricide/filiacide. Homicide for family honour
Current Anthropology, jrg. 22, nr. 2, 1981, p. 141-158

Leistra, G., P. Nieuwebeerta

Moord en doodslag in Nederland
Amsterdam, Prometheus, 2003

Levinson, D.

Family violence in cross-cultural perspective
Londen, Sage, 1989

Liem, M.

Homicide followed by suicide. An empirical analysis
Utrecht, eigen uitgave, 2010a (diss. Utrecht)

Liem, M.

Homicide-parasuicide: A qualitative comparison with homicide and parasuicide
Journal of Forensic Psychiatry and Psychology, jrg. 21, 2010b, p. 247-263

Liem, M., S. Ganpat e.a.

Dutch homicide monitor codebook
Leiden, Universiteit Leiden, 2010 (interne publicatie)

Liem, M., C. Barber e.a.

Homicide-suicide and other types of violent death in three countries
Forensic Science International (doi: 10.1016/j.forsciint.2010.09.003)

Liem, M., M. Hengelveld e.a.

Kinderdoding gevolgd door een ernstige poging tot zelfdoding. Drie modaliteiten van geweld
Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 51, nr. 3, 2009, p. 262-276

Liem, M., F. Koenraadt

Filicide – A comparative study of maternal versus paternal child homicide

Criminal Behaviour and Mental Health, jrg. 18, 2008a, p. 166-176

Liem, M., F. Koenraadt

Familicide: A comparison with spousal and child homicide

Criminal Behaviour and Mental Health, jrg. 18, 2008b, p. 306-318

Liem, M., K. Geene e.a.

Partnerdoding door etnische minderheden

Amsterdam, Dutch University Press, 2007

Liem, M., M. Postulart e.a.

Moord-zelfdoding in Nederland: een epidemiologisch overzicht

Tijdschrift voor Veiligheid, jrg. 6, nr. 2, 2007, p. 16-36

Malmquist, C.P.

Homicide: A psychiatric perspective

Londen, American Psychiatric Press, 1996

Marks, M.N.

Characteristics and causes of infanticide in Britain

International Review of Psychiatry, jrg. 8, 1996, p. 99-106

Meloy, J.R.

Violent attachments

New Jersey, Aronson, 1992

Messing, J., J.W. Heeren

Another side of multiple murder

Homicide Studies, jrg. 8, 2004, p. 123-158

Nieuwbeerta, P., G. Leistra

Dodelijk geweld in Nederland.

Moord en doodslag 1992-2006

Amsterdam, Balans, 2007

Os, R. van, S. Ganpat e.a.

Moord en doodslag in Nederland

In: E.R. Muller, J.P. van

der Leun e.a. (red.),

Criminaliteit: criminaliteit en criminaliteitsbestrijding in

Nederland, Alphen aan den Rijn,

Kluwer, 2010

Rosenbaum, M.

Crime and punishment – The suicide pact

Archives of General Psychiatry,

jrg. 40, 1983, p. 979-982

Rosenbaum, M.

The role of depression in couples involved in murder-suicide and homicide

American Journal of Psychiatry,

jrg. 147, 1990, p. 1036-1039

Serran, G., Ph. Firestone

Intimate partner homicide:

A review of the male

proprietaryness and the self-defense theories

Aggression and Violent

Behavior, jrg. 9, 2004, p. 1-15

Shackelford, T.K., V.A. Weekes-

Shackelford e.a.

An explanatory analysis of the contexts and circumstances of

flicide-suicide in Chicago,

1965-1994

Aggressive Behavior, jrg. 31,

2005, p. 399-406

Stack, S.

*Homicide followed by suicide:
An analysis of Chicago data*
Criminology, jrg. 35, 1997,
p. 435-454

Stanton, J., A. Simpson e.a.

*A qualitative study of filicide by
mentally ill mothers*
Child Abuse & Neglect, jrg. 24,
2000, p. 1451-1460

Starzomski, A., D. Nussbaum

*The self and the psychology of
domestic homicide-suicide*
*International Journal of
Offender Therapy and
Comparative Criminology*,
jrg. 44, 2000, p. 468-479

West, D.J.

Murder followed by suicide
Cambridge, Harvard University
Press, 1965

Wilson, M., M. Daly e.a.

*Familicide: The killing of spouse
and children*
Aggressive Behavior, jrg. 21,
1995, p. 275-291